

Bordáné Rabóczki Mária

Számviteli információk a versenyképesség szolgálatában¹

A kutatócsoport eredményeinek összefoglalója

TM 72. sz. műhelytanulmány

VERSENYKÉPESSÉG KUTATÁSOK MŰHELYTANULMÁNY-SOROZAT

BCE VÁLLALATGAZDASÁGTAN INTÉZET
VERSENYKÉPESSÉG KUTATÓ KÖZPONT

¹ A műhelytanulmány a TÁMOP-4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005 azonosítójú projektje, A *nemzetközi gazdasági folyamatok és a hazai üzleti szféra versenyképessége* címet viselő alprojektjének kutatási tevékenysége eredményeként készült.

Tartalomjegyzék

ÖSSZEGZÉS	3
ABSTRACT	4
1. BEVEZETÉS	5
2. A VÁLLALATI VERSENYKÉPESSÉG ÉS A TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS KERETRENDSZERE	6
3. A SZÁMVITELI INFORMÁCIÓK A VERSENYKÉPESSÉG SZOLGÁLATÁBAN C. KUTATÁS	9
4. PÉNZÜGYI SZÁMVITELI KUTATÁSI MODUL EREDMÉNYEI	10
4.1 Kkv-k számviteli beszámolási rendszere.....	10
5. VEZETŐI SZÁMVITELI KUTATÁSI MODUL EREDMÉNYEI	15
5.1 A technológiai fejlődés hatása a tartós eszközök gazdasági értékcsökkenésére.....	15
5. 2. A vállalati likviditásmenedzsment számviteli támogatása	18
5. 3. A versenyképesség és a társaságok belső ellenőrzése	20
IRODALOMJEGYZÉK.....	25

ÖSSZEGZÉS

Ez a zárótanulmány "A számviteli információk a versenyképesség szolgálatában" témakörben folytatott kutatások eredményeit foglalja össze. A kutatócsoport munkájának keretében öt tanulmány készült, öt kutató részvételével. A kutatás két szálon futott. Ezek a pénzügyi és vezetői számviteli kutatási irányok. Az előbbi irány a számviteli szabályozásnak a vállalati versenyképességre gyakorolt hatását vizsgálja. A kutatási irányt képviselő tanulmány 390 000 kettős könyvvitelt vezető vállalkozás adóbevallásának vizsgálatára alapozva a mikrogazdálkodók számviteli szabályozásának egyszerűsítésére és ez által az adminisztrációs költségek csökkentésére tesz javaslatot. Az utóbbi pozitív hatással van a versenyképességre.

A vezetői számviteli kutatási irány a vezetői számviteli technikák alkalmazásának a vállalati versenyképességre gyakorolt hatását elemzi. Az alaphipotézis, hogy a vezetői számviteli technikák kiterjedtebb alkalmazása versenyelőnyt eredményez. A vizsgált három területet a) a technológiai fejlődés hatása a tartós eszközök gazdasági értékcsökkenésére, b) a vállalati likviditásmenedzsment számviteli támogatása, valamint c) a versenyképesség és a társaságok belső ellenőrzése jelenti. Ezek a tanulmányok elméleti jellegűek, a főbb következtetések az alábbiak.

a) A tartós eszközök értékcsökkenésének pontos meghatározásához szükséges a *kimerülés*, *elhasználódás* jelenségeken túl a *testet öltő* és *testet nem öltő avulás* számbavétele, melynek mikéntje az értékcsökkenés jövedelmi és egységköltség funkcióin keresztül hatással van vállalkozás termékpiaci és eszközpiaci versenyképességére. b) A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások kötelező pénzügyi beszámolója kapcsán rendelkezésre álló információk jobb hasznosításával növelhető a likviditásmenedzsment döntések és a likviditás értékelésének hatékonysága. c) A belső ellenőrzés objektív bizonyosságot nyújt az igazgatóság és a felső vezetők számára a kockázatok azonosítására, kezelésére és elfogadható szintre történő csökkentésére szolgáló kontroll folyamatok megfelelőségéről és hatékonyságáról.

Kulcsszavak: *versenyképesség társaságirányítás, mikrogazdálkodók, egyszerűsített számviteli rendszer, értékcsökkenés, technológiai fejlődés, avulás, belső ellenőrzés, függetlenség, belső bizonyosság.*

ABSTRACT

This final report summarizes the results of the research project on competitiveness facilitated by accounting information. In the frame of the research project 5 studies were written involving 5 researchers. There are two branches of the research. They are financial and management accounting. The former branch examines the impact of accounting regulation on corporate competitiveness. The study makes recommendations on simplifications of accounting and reporting system of micro entrepreneurs based on examination of tax filing of 390 000 SMEs. The simplification contributes the improvement of competitiveness through the reduction of administrative costs.

The management accounting project examines the impact of use of management accounting techniques on corporate competitiveness. The thesis of the research that increased application of techniques will result in advantage in competitiveness. The business areas examined are: a) the effect of technological progress on economic depreciation of durable assets, b) accounting support of corporate liquidity management and c) competitiveness and internal audit. These studies are theoretical works with the following conclusions.

a) The economic depreciation is a central component of the company's income, as well as the unit cost of the company's output, which is an important element of the output pricing process. Thereby the obsolescence recognised by determining economic depreciation influences the company's competitiveness on the product and capital markets. b) The greater use of the available information insured by statutory financial reporting gives better opportunity for the increase of efficiency of liquidity management and evaluation. c) The internal audit provides objective assurance to the board and senior management about the adequacy and effectiveness of the processes by which risks are identified, managed, controlled and mitigated to acceptable levels.

Keywords: competitiveness, corporate governance, micro entrepreneur, simplified accounting system, depreciation, technological development, internal audit, independency, internal assurance.

1. Bevezetés

A zárótanulmány célja a BCE TAMOP Projekt 2010. április 1- 2012. március 31-i időszakot átfogó kutatási programjának keretében „A számviteli információk a versenyképesség szolgálatában” témakörben megszületett munkák eredményeinek értékelése. Ezek a munkák a következők: Filyó Janka: Kkv-k számviteli beszámolási rendszere c. műhelytanulmány, a Vezetéstudományban 2011. novemberében publikált Kaliczka Nándor: A technológia fejlődés hatása tartós eszközök gazdasági értékcsökkenésére c. cikk, illetve 2012. évre a Vezetéstudományban publikálásra befogadott Mohl Gergely - Kovács Dániel Máté: A vállalati likviditásmenedzsment számviteli támogatása c. és Bordáné Rabóczki Mária: Versenyképesség és a társaságok belső ellenőrzése c. cikktervezetek.

A zárótanulmány a fő hangsúlyt a versenyképesség és a pénzügyi és vezetői számviteli szakterületeken elvégzett kutatások közötti kapcsolat elemzésére helyezi.

A kapcsolat értékelésének megalapozásához induljunk ki Czakó Erzsébet – Chikán Attila szerzők által a 2004-2006. évi versenyképességi kutatási program eredményeinek értékelése keretében a vállalati versenyképességre meghatározott definícióból.

„A vállalati versenyképesség felfogásunkban a vállalatnak azon képessége, hogy a társadalmi felelősség normáinak betartása mellett tartósan tud olyan termékeket és szolgáltatásokat kínálni a fogyasztóknak, amelyeket azok a versenytársak termékeinél inkább hajlandók a vállalat számára nyereséget biztosító feltételek mellett megfizetni. E versenyképesség feltétele, hogy a vállalat legyen képes a környezeti és a vállalaton belüli változások érzékelésére és az ezekhez való alkalmazkodásra, a versenytársainál tartósan kedvezőbb piaci versenykritériumok teljesítésével”(Czakó Erzsébet – Chikán Attila, 2007. 3.o.).

A szerzők hangsúlyozzák, hogy a vállalati versenyképesség megfogalmazásánál „a vállalatokat olyan társadalmi képződményeknek is tekintjük, amelyeknek a fennálló társadalmi normákhoz alkalmazkodniuk kell.”

Emellett a definíció magában foglalja a vállalatok kettős értékteremtésének a követelményét, amely szerint a „vállalatnak egyszerre, egyazon folyamatban kell a fogyasztók és a tulajdonosok számára értéket teremtenie. Ez a piaci verseny kontextusában valósul meg, hiszen a vállalati versenyképesség a piaci verseny feltételei közepette dől el, ahol a vállalat termékei versenyeznek” (Czakó Erzsébet – Chikán Attila, 2007. 3.o.). A vállalati versenyképesség definíciójával kapcsolatosan a szerzőpáros még egy fontos megállapítását emelem ki. „A vállalati versenyképesség fő megvalósítója, első számú aktora a vállalat felsővezetése” (3. o.)

A versenyképesség megvalósítása érdekében az igazgatóságnak és a menedzsmentnek úgy kell irányítani és működtetnie a vállalatot, hogy az képes legyen a nemzetgazdasági szintű szabályokhoz, a vállalati finanszírozás eszközeihez és a nemzetközi és hazai piaci viszonyokhoz, valamint a vállalat belső szabályaihoz történő alkalmazkodásra.

2. A vállalati versenyképesség és a társaságirányítás keretrendszere

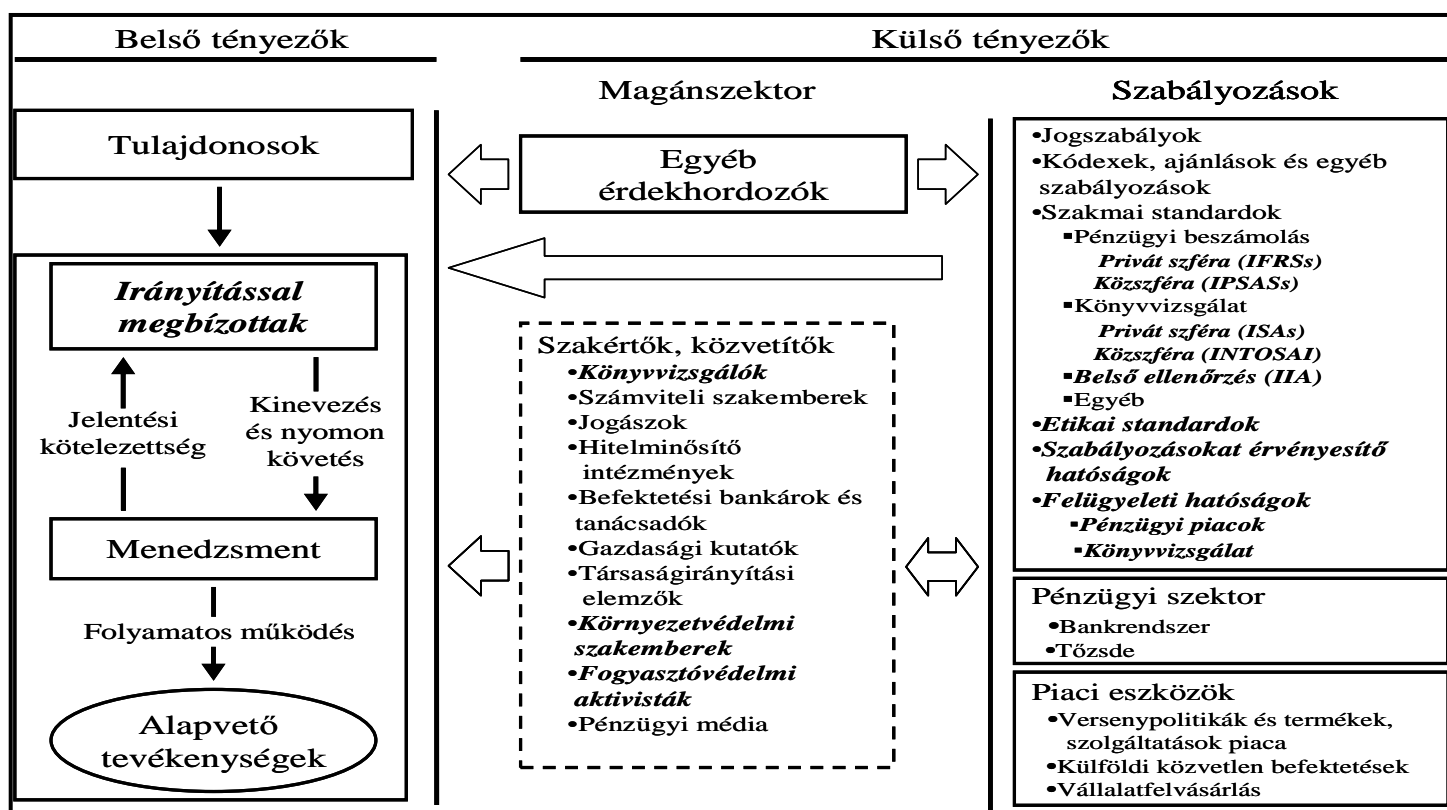
A vállalati versenyképesség definíció fent kiemelt jellemzőinek megragadására kedvező lehetőséget nyújt, ha a vállalatot (későbbiekben társaságot) a tevékenységét meghatározó politikai, gazdasági és társadalmi tényezők által körülhatárolt környezetbe helyezzük. Más szavakkal kifejezve meghatározzuk a társaság üzleti tevékenységét behatároló belső és külső tényezőket és kapcsolataikat. A társaság működését meghatározó legfontosabb belső és külső tényezőket Iskander, M.R. and Chamlou N. A társaságirányítás című munkájukban mutatták be (Iskander, M. R. and Chamlou, N. 2000. p. 4). Munkájukból kiindulva szerkesztettem meg a társaságirányítás keretrendszerét bemutató ábrát (1. ábra). A további kutatást e téren egyrészt a 2000. óta bekövetkezett változások és a megjelenő újabb kutatási eredmények figyelembe vétele indokolta. Másrészt a társaságirányítás számviteli nézőpontból történő vizsgálata a számvitel-ellenőrzési szempontok előtérbe állítását igényelte.

A társaságirányítás keretrendszere alatt a társaságon belüli és kívüli összetevőket és azok összefüggéseit értjük piacgazdasági környezetre vetítve. (Bordáné Rabóczki Mária, 2011. 26. o.).

A keretrendszer belső tényezőit a tulajdonosok, az irányítással megbízottak és a menedzsment jelentik. Ők a társaságirányítás belső kapcsolatainak főszereplői. A társaságirányítás rendszere szűk értelemben azokat a belső szabályokat foglalja magába, amelyek meghatározzák a tulajdonosok, az irányítással megbízottak és menedzsment jogait és kötelezettségeit és a közöttük lévő kapcsolatokat. Ilyenek pl. a társasági szerződés, és egyéb tulajdonosi egyezmények, pl. szindikátusi szerződés, vagy a szervezeti és működési szabályzat.

1. ábra: A társaságirányítási keretrendszer legfontosabb összetevői

Az „irányítással megbízottak” viszonylag új kifejezésnek számít a nemzetközi és hazai szakirodalomban. Bevezetése a vállalati összeomlások nemzetközi méretű sorozatát követő szabályozás módosításokhoz kapcsolható. A kifejezést azon személyek szerepének megjelölésére használjuk, akiket a társaság felügyeletével, irányításával és ellenőrzésével bíz meg (IFAC, 2007, p. 148). Az irányítással megbízottak felelősek annak biztosításáért, hogy a társaság elérje kitűzött céljait, elkészítse pénzügyi kimutatásait és teljesítse közzétételi kötelezettségeit. A nemzetközi gyakorlatban az egyszintű és kétszintű társaságirányítási rendszerek alkalmazásával találkozhatunk. A társaságok által alkalmazott irányítási struktúra típusa gyakorlatilag meghatározza, hogy kik töltik be az irányítással megbízott személyek

szerepét. Az egyszintű irányításnál az igazgatósági testület² látja el az irányítási funkciókat. A kétszintű irányítási modell esetében az igazgatósági és felügyelő bizottsági testületek együtt hajtják végre az irányítást. Az angolszász országok gyakorlatára az előbbi, a kontinentális európai országok gyakorlatára, pedig az utóbbi típusú irányítási struktúra alkalmazása jellemző.³

Nemzetközileg általános az a gyakorlat, hogy az egyes felsővezetők az igazgatóságnak is részét képezik. A menedzsment azon tagjai, akik egyben az igazgatósági testületnek is tagjai, például a vezérigazgató, és/vagy a pénzügyi igazgató az irányítással megbízottak köréhez tartoznak (IFAC, 2007, p.151).

A számviteli és könyvvizsgálati EU irányelvek 2006. évi módosítása kapcsán jelentősen megnőtt az irányítással megbízottak felelőssége, amely kiemelt jelentőségű az egyik vizsgált területünk, a belső ellenőrzés szempontjából. A társaságirányítás belső szereplői közötti hierarchia és a társaságirányítás szemszögéből legfontosabb kapcsolatok szemléltetése az 1. ábra bal oldalán látható.

A társaságirányítási keretrendszer legfontosabb külső tényezőit **a jogi és egyéb szabályozási keret, a szabályozások érvényre juttatása és felügyelete, illetve azok intézményei, a társasági finanszírozás rendszerei (pénzügyi szektor), valamint a piaci eszközök jelentik. Ezek a tényezők hatást gyakorolnak a társaságirányítás belső szereplőinek viselkedésére és teljesítményére, meghatározzák a belső szereplők játékterét, a versenyképesség érdekében kifejtett vezetői cselekedeteket is beleértve. A társaságirányítás keretrendszer külső tényezői az 1. ábra jobb oldalán láthatók.**

A vállalati célok megvalósításának a tulajdonosokon kívül számos más érdekeltje, más szóval érintettje van. Ilyenek a munkavállalók és érdekképviselői szerveik, a hitelezők, a vevők,

a szállítók, a helyi és önkéntes állampolgári közösségek (civil szervezetek), és széles értelemezve a társadalom is. A fentiek **egyéb érdekhordozók** megjelöléssel láthatók az 1. ábrán.

Fejlett piacgazdaságokra jellemző, hogy tekintélyes **szakértők, illetve közvetítők** hálózata fonja át a gazdaságot. A magánszféra ilyen független szakértői, illetve közvetítői a könyvvizsgálók és számviteli szakemberek, a társasági jogászok, a befektetési bankárok, a befektetési és társaságirányítási elemzők, a hitelminősítő intézetek, a környezetvédelmi szakemberek, a fogyasztóvédelmi aktivisták és a média.

Független harmadik félként a társaságirányítás belső és külső tényezői között hatékony közvetítő szerepet látnak el (Iskander, M.R., and Chamlou N. 2000 p. 6). Hozzájárulnak az ún. aszimmetrikus információellátás csökkentéséhez és a menedzsment opportunistá viselkedésének visszaszorításához. A

² A magyar Gt. szerint: igazgatótanács

³ Magyarország az utóbbi kategóriába sorolható.

cél, hogy az összeférhetetlenséget és a tisztességet veszélyeztető tényezőktől mentes elemzéseikkel és tanácsaikkal elősegítsék a befektetők helyes döntéseit.⁴

A szakértők, illetve a közvetítők szemmel tartják a társasági teljesítményeket és a belső szereplők viselkedési normáit. Ezáltal nyomást gyakorolnak a társaságokra, hogy közzétegyék az érdekhordozók számára releváns információkat, fejlesszék az emberi erőforrásaikat és elismerjék a tulajdonosokon kívüli érdekcsoportok érdekeit. Ennek érdekében a közvélemény befolyásolásán keresztül a kormányra és egyéb szabályalkotókra is nyomást gyakorolnak. Az 1. ábrán ezt a hatáskapcsolatot kétirányú nyílak szemléltetik.⁵

3. A számviteli információk a versenyképesség szolgálatában c. kutatás

„A számviteli információk a versenyképesség szolgálatában” c. kutatás két szálon futott. Ezek a pénzügyi és vezetői számviteli kutatási modulok. A két kutatási iránynak a vállalati versenyképességhez történő kapcsolódását az előzőekben felvázolt társaságirányítási keretrendszeren keresztül szemléltetjük.

A pénzügyi számviteli kutatási irány a társaságok gazdasági és társadalmi környezet által történő meghatározottságából indul ki. Alapvetően makro szemléletű. Azt vizsgálja, hogy a számviteli beszámolási rendszerek nemzetgazdasági szintű szabályozásának fejlesztésével milyen hatás gyakorolható a vállalati versenyképességre.

A vezetői számviteli kutatási modul mikro szemléletet képvisel, a vezetői számviteli technikák alkalmazásának a vállalati versenyképességre gyakorolt hatását elemzi. Ez a vizsgálat az 1. ábra bal oldalához kapcsolható.

A kutatás alaphipotézisének tekinthető, hogy a vezetői számviteli technikák alkalmazása a versenyképességet befolyásoló tényező. Azok a vállalkozások, melyek a vezetői számvitel által biztosított technikákat ismerik és alkalmazzák, versenyelőnyre képesek szert tenni.

A modul alapvetései az alábbiak.

- Szükség van a gazdálkodók szegmentálására a vezetői számviteli technikák alkalmazása szempontjából.
 - A nagyobb (jellemzően külföldi tulajdonú) vállalkozások vagy az anyavállalati rendszerek importjának tekinthető vezetői számviteli rendszereket, vagy saját fejlesztésű vezetői számviteli technikákat alkalmaznak a mindennapi munkájuk során.

⁴ A társaságirányítási összeomlások és a napjainkban zajló pénzügyi és gazdasági válság körülményei között számos kérdőjel merült fel a fenti cél teljesülését illetően. (pl. a hitelminősítő intézmények tevékenysége).

⁵ A társaságirányítás keretrendszerének részletes elemzése Bordáné Rabóczki Mária, 2011. munkában található.

- A kisebb, túlnyomórészt hazai tulajdonú vállalkozásoknál ilyen rendszerek csak ritkán léteznek, nem vagy csak csekély mértékben alkalmaznak vezetői számviteli technikákat.
- A vezetői számviteli technikák alkalmazásának tudatossága szintén vizsgálat tárgyát kell, hogy képezze, ugyanis az alkalmazók sokszor nincsenek tudatában annak, hogy éppen a vezetői számvitel körébe tartozó eljárásokkal dolgoznak, vagy a vezetői számvitel által előállított adatokat, kimutatásokat használják.
- Vizsgálni kell a kötelező beszámolás és a vezetői számvitel információs rendszerbeli kapcsolatát. Kedvező esetben a számvitel két ágát kiszolgáló információs rendszer közös input rendszerre épülhet. Az ehhez szükséges csoportosítási szempontok meghatározásához a gazdálkodóknak jól kell ismerniük a saját üzleti tevékenységüket, a külső szabályozási követelményeket, valamint a hazai és nemzetközi piaci lehetőségeiket.
- A gazdálkodóknak a vezetői számviteli információk előállításához olyan munkatársakat kell alkalmazniuk, akik képzettek a vezetői számviteli technikák és az IT szakterületeken.

A következőkben a pénzügyi számviteli kutatási modul keretében elért legfőbb eredmények bemutatása látható.

4. Pénzügyi számviteli kutatási modul eredményei

4.1 Kkv-k számviteli beszámolási rendszere

A Társasági törvény modernizálása és a társaságirányítás megerősítése az Európai Unióban - Cselekvési terv⁶ című bizottsági közlemény legfontosabb célkitűzéseit a hatékonyság és a versenyképesség javítása, a tulajdonosi jogok megerősítése, valamint a harmadik fél védelme jelentik.

A 2003. óta bekövetkezett európai belső piaci és egyéb változások felvetették a cselekvési terv második szakaszára 2003-ban meghatározott feladatok relevanciája újraértékelésének szükségességét. Az újraértékelés középpontjában az európai versenyképesség javítását és a jobb szabályozást célzó kezdeményezések állnak.

Tekintettel arra, hogy az EU vállalatok versenyképességének javítását célzó 2000. évi „Lisszaboni tervet” teljesítése nem a tervezett ütem szerint haladt, a Bizottság szükségesnek látta, hogy újra fókuszba állítsa a tervet.⁷ A tervet megújított célkitűzései három fő területet ölelnek fel: (1) tudás és

⁶ Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward (2003): European Commission, Brussels, 21 May

⁷ A megújított tervetéről szóló közlemény: Communication of the Commission to the Council and the European Parliament: Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme (COM (2005) 330 final).

innováció a gazdasági növekedésért, (2) Európa vonzóbbá tétele a befektetők és a munkavállalók számára, (3) több és jobb munkahely létrehozása.

Az uniós szintű társaságirányítási reformmal kapcsolatos fent idézett gondolatokban a versenyképesség nemzetgazdasági, sőt európai szintű értelmezésével találkozunk. Anélkül, hogy a nemzetgazdasági és vállalati szintű versenyképesség közötti sokrétű összefüggés elemzésének részleteibe mennénk, megállapítható, hogy a kormányzatok a vállalatok működési környezetének alakításával, a szabályozók változtatásával befolyást gyakorolhatnak a vállalati szintű versenyképességre.

A pénzügyi számviteli kutatás célja annak vizsgálata, hogy a nemzetgazdasági szintű pénzügyi beszámolási szabályozók egyszerűsítése milyen hatást gyakorol a vállalati versenyképességre. Az Európai Bizottság akció programot dolgozott ki az adminisztratív költségek 2012-ig történő 25%-os csökkentésére, amelyet az Európai Tanács is jóváhagyott (European Commission, 2007).

Az akció program kulcsfontosságú területeknek ítélte a pénzügyi beszámolás és könyvvizsgálat egyszerűsítését. Filyó Janka műhelytanulmánya a hazai viszonylatban értékeli a számviteli beszámolás egyszerűsítési kérdéseit.

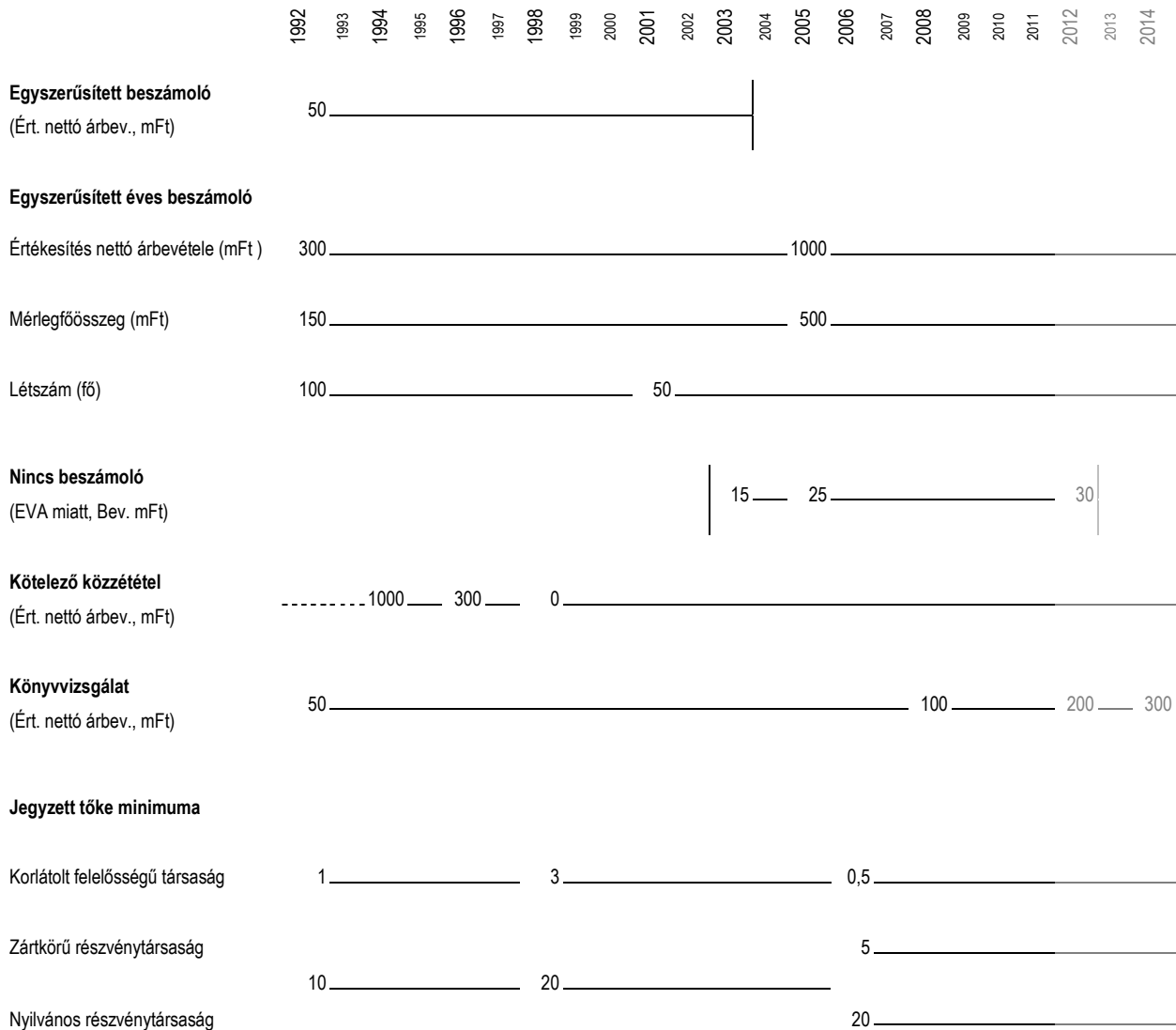
„A tanulmány a kkv-k magyarországi számviteli beszámolási rendszerét vizsgálja, a jelenlegi szabályozás rövid áttekintését követően a lehetséges fejlesztési irányok felvázolásával. A központban a mikrogazdálkodók számára bevezetendő egyszerűsített számviteli rendszer vizsgálata áll, mely az adminisztrációs terhek csökkenését eredményezheti. Ez különösen fontos a versenyképesség javítása szempontjából, hiszen a kutatások egyértelműen versenyhátrányként jelölik ennek magas voltát” (Filyó Janka, 2012. 4. o.).

Magyarországon a kkv-k aránya a vállalkozások számát tekintve 99,9 %-ot teszi ki. „A magyarországi kkv-k főbb jellemzőinek (2. táblázat) vizsgálata során megállapítható jelentős szerepük, hiszen a foglalkoztatás több mint 70%-át, a hozzáadott-érték termelés több mint felét adják. Nemzetközi összehasonlításban megfigyelhető (főként a mikrovállalkozások esetén), hogy a foglalkoztatás szignifikánsan meghaladja, a hozzáadott-érték-termelés esetében azonban alatta van az EU átlagnak ” (Filyó Janka, 2012. 5. o.).

A következőkben a szerző rámutat a számviteli beszámolásra vonatkozó számviteli törvény szerinti határértékek és a kkv-s határszámok közötti összhang hiányára

Nagyon informatív táblát közöl a hatályos számviteli határértékek időbeli alakulásáról (7. old.).

A magyar számviteli beszámolási rendszert befolyásoló határértékek alakulása

Forrás: Az érintett jogszabályok alapján szerkesztette László Norbert

Az összefoglalásból látható a határértékek (küszöbértékek) növekvő tendenciája, de azok így is jóval alatta maradnak az EU által javasolt mértékeknek.⁸

Értekes részét képezi a tanulmánynak a jelenlegi küszöbértékek alapján érvényben levő számviteli beszámolási egyszerűsítések összefoglaló értékelése.

A következőkben a „Kkv-k számviteli rendszerének újragondolását indokló tényezők” cím alatt a hasznosság és hasznosítás, valamint az adminisztratív terhekhez fűzött megjegyzéseket tárgyalja. Megkülönböztetést tesz az adminisztratív költség és -teher fogalmak között.

A tanulmány érdemi részét a számviteli szabályozására tett javaslatának ismertetése jelenti.

⁸ Véleményem szerint, pozitívan ítélni lehet meg, hogy az EU a küszöbértékek nagyságának meghatározását a tagállamok hatáskörébe utalja, és ez módot ad a nemzetgazdasági sajátosságoknak a szabályozásban történő figyelembevételére. E vonatkozásban többre értékelem a flexibilitást, mint a szabályalapú harmonizáció erőltetését.

A tanulmány 3 számviteli beszámolási szint megkülönböztetésére az alábbiak szerint tesz javaslatot.

1. szint	Mikrovállalkozások	Nincs szükség számviteli beszámolásra vagy nagyon leegyszerűsített számviteli beszámolás
2. szint	Kis- és középvállalkozások	Magyar nemzeti számviteli standardokon alapuló beszámolási rendszer vagy Kkv IFRS
3. szint	Nagyvállalatok	Teljes IFRS

Az 1. szintre helyezett mikrovállalkozások esetében javasolt megoldások

- csak adónyilvántartások vezetése (pénzforgalmi szemléletben), nem lenne szükség számviteli szabályozásra, valamennyi könyvvezetési és beszámolási kötelezettség alól mentesíthetőek lennének;
- egy nagyon leegyszerűsített számviteli beszámolási rendszer kialakítása (a jelenlegi sajátos egyszerűsített beszámolóhoz hasonlóan, további egyszerűsítésekkel).

A 2. szintre helyezett kis és középvállalkozások esetében

- egy nemzeti számviteli szabályokon alapuló (magyar sajátosságokat figyelembe vevő) beszámolási rendszer - alapvetően a jelenlegi egyszerűsített éves beszámolónak megfelelően;
- kis- és középvállalkozások számára kialakított nemzetközi számviteli standard (kkv IFRS) alkalmazása.

A 3. szinten lévő nagyvállalkozásoknál

- a nemzetközi számviteli standardok (teljes IFRS) alkalmazása (Filyó Janka, 2012. 11.o.).

A tanulmány a továbbiakban az 1. szint szabályozási lehetőségeivel foglalkozik, hiszen ide tartozik a magyarországi vállalkozások több mint 90 %-a és ezen a területen voltak az elmúlt időszakban a legjelentősebb változások.

Utal arra, hogy kidolgozásra került a mikrogazdálkodókra vonatkozó egyszerűsített számviteli szabályok általános koncepciója (Elérhető a Nemzetgazdasági Minisztérium honlapján). Majd kiemeli a mikrogazdálkodókra vonatkozó számviteli rendszer általános koncepciójából a véleménye szerint legfontosabb jellemzőket.

A műhelytanulmány fontos értéke az empirikus hatásvizsgálat eredménye. A vizsgálat a NAV által rendelkezésre bocsátott - több mint 390 000 - kettős könyvvitelt vezető vállalkozás által 2010. évre benyújtott társasági adóbevallás adataira épül.

A szerző az elemzés első lépésében leválasztja a teljes sokaságból a mikrogazdálkodói kört. A mintába 340 371 vállalkozás került be. A minta nem tartalmazza az adott évben egyszerűsített vállalkozói

adórendszerbe tartozó 58 000 vállalkozást. Mivel az utóbbiak is a mikrovállalkozások körébe tartoznak, így módon a tervezett egyszerűsített szabályok közel 400 000 vállalkozást érintenek.

A tanulmány a mikrogazdálkodói mintába tartozó 340 ezer vállalkozásra vizsgálta a tervezett egyszerűsítések által érintett számviteli módszerek körét. Ezek lényegében azok az eljárások, ahol a számviteli törvény választási lehetőséget adott a cégeknek az adott alternatívák keretein belül.

Ilyenek:

1. Alapítás - átszervezés aktivált értéke és a kísérleti fejlesztés aktivált értéke
2. Terv szerinti értékcsökkenési leírás
3. Terven felüli értékcsökkenés, értékvesztés
4. Értékhelyesbítés, értékelési tartalék
5. Céltartalékok
6. Időbeli elhatárolások
7. Egyéb területek (készlet nyilvántartási és értékelési módszerek).

A fenti számviteli eljárások tekintetében elvégzett elemzések alapján a szerző következtetéseit az alábbiakban fogalmazza meg:

„A tervek szerint mikrogazdálkodókra vonatkozóan a beszámolási kötelezettség marad, de jelentősen egyszerűsödik” (Filyó Janka, 2012. 25.o.). Az egyszerűsítések által érintett területek vizsgálata alapján a cégek számviteli eljárásait három típusba sorolja:

- az adott módszer, eljárás alkalmazása eddig sem volt jellemző a vállalkozások jelenős részénél (ilyen például a kísérleti fejlesztés aktivált értéke, az értékhelyesbítés és a céltartalék képzés)
- a vállalkozások jelentősebb része élt a számviteli törvény adta választási lehetőséggel, de annak hatása sem abszolút összegben, sem arányaiban nem képviselt nagy értéket (ilyenek voltak az időbeli elhatárolások).
- a vizsgált módszert, eljárást a vállalkozások többsége jellemzően az egyszerűsítési tervezetnek megfelelően használja (pl. terv szerinti értékcsökkenés).

Az egyszerűsítések hatására a szabályok könnyebben átláthatóvá válnak, az adatok mindenki számára egyformán értelmezhetőek, a bevallások egyszerűsödnek, összegezi véleményét a szerző.

Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy a számvitel nem kezelhető külön a többi gazdasági szabályrendszertől. Így csak akkor várható tényleges hatás, ha a többi területen – főképp az adózás esetében – is megtörténik az egyszerűsítés. „Át kellene gondolni a különféle bevallások adattartalmának lehetséges szűkítését, összevonását. Az is lényeges egyszerűsítés lenne, ha az adatokat csak egy hatóság felé kellene benyújtani.” (Filyó Janka, 2012. 11.o.).

Álláspontom szerint a tanulmány elemzései megerősítik, hogy a vállalkozók számának tekintetében túlnyomó többséget kitevő mikrovállalkozásokra tervezett számviteli egyszerűsítések hozzájárulhatnak a tranzakciós költségek csökkentéséhez és ez által a vállalati versenyképesség javításához.

Álláspontom szerint a társasági adóbevallásokban nem szereplő tételek empirikus vizsgálata további kutatásokat igényel. Ilyenek pl. a számviteli politika vagy a kiegészítő melléklet elhagyása hatásának vizsgálata.

A műhelyvita plenáris vita részében nagy hangsúlyt kapott az a kérdés, hogy mennyire tölt be a számvitel értékteremtő funkciót a magyar mikrogazdálkodók körében. A hozzászólók egyező álláspontja volt, hogy az utóbbi funkció működése nem megfelelő. Ennek okát az alábbi fő tényezőkben jelölték meg.

- A jelenleg fennálló gazdasági szerkezet nem felel meg az alapvető méretgazdasági követelményeknek.
- A gazdaságot nagy számú kényszervállalkozás léte és jelentős tőke- és tartalék hiány jellemzi.
- Jelentős előrelépésre van szükség a vállalkozók üzleti szempontból korrekt együttműködését, és a generációs problémákat tekintve.
- Figyelni kell a szinergiára a támogatások nemzetgazdasági szintű szabályozásában. A tényleges adatok vizsgálatának eredménye számos esetben a szinergia hiányáról tanúskodik (Pl. az új és újabb plázák támogatása a magyar kisboltokkal szemben, vagy ha azokat a megdöbbentő adatokat nézzük, amelyek a mikrovállalkozások körében az uniós és a költségvetési támogatások útját mutatják a pályázattól a kifizetésig).

A műhelyvita alapján levonható következtetés, hogy a számvitel értékteremtő funkciójának növelése a mikrovállalkozások körében jelentős fundamentális változásokat követel a magyar gazdaságban, amelyeknek kutatásához a számviteltudomány képviselőinek össze kell fogni a vállalatgazdaságtani tudományok más képviselőivel. Ez utóbbi közös kutatás hozzájárulhat a kutatási eredmények sokoldalú hasznosításához és a kutatás fenntarthatóságához.

5. Vezetői számviteli kutatási modul eredményei

A következőkben (5.1, 5.2, és 5.3 fejezetek) a jelen összefoglaló tanulmány 3. fejezetében a vezetői számviteli kutatási modulra meghatározott alapvetésekre támaszkodva három konkrét témakört vizsgálunk

5.1 A technológiai fejlődés hatása a tartós eszközök gazdasági értékcsökkenésére

A szerző a tanulmány első fejezetében rámutat a tartós eszközök értékcsökkenésének a vállalkozások versenyképességére gyakorolt hatására.

„A vállalatok termelési folyamataikban változatos inputokból olyan outputokat állítanak elő, melyek eladási ára fedezetet kell, hogy nyújtson az outputokba beépülő inputok költségére, valamint a vállalkozások tulajdonosa által elvárt hozamra. Az inputok egy része azonban a termelési folyamatban olyan tartós eszközök szolgálatából származik, melyek legfőbb jellemzője, hogy működési élettartamuk a vállalkozás több működési periódusán ível át, amely során értékük fokozatosan felemésztydik. A tartós eszközök felemésztydésének pontos megragadására egyfelől az output alul vagy felülárazásának elkerülése szempontjából fontos, mely torzulás hatással lehet az output versenyképességére, és ezáltal magára a *vállalkozás termékpiaci versenyképességére* is. Másfelől azért is kiemelten fontos a tartós eszközök felemésztydésének pontos megragadása, mivel az része a vállalkozás jövedelmének, mely felemésztydés megragadása egyben a tőke kezdeti értékének megőrzését biztosítja.⁹ A vállalkozás jövedelme viszont a vállalkozás teljesítményének az egyik legfontosabb mértéke, ezáltal a tartós eszközök felemésztydésének megragadása hatással van a *vállalkozás tőkepiaci versenyképességére* is” (Kaliczka Nándor, 2011. 1. o.).

A tartós eszközök értékcsökkenésének megragadására a kapcsolódó szakirodalom alapvetően három elméleti közelítést különböztet meg egymástól. „A három közelítést Bélyác [1993] úgy foglalja össze, mint (1) a maradványértékkel csökkentett eredeti beszerzési érték *felosztása*, a becsült működési élettartam alatt tetszőleges arányban, vagy (2) évente félretehetnek egy állandó összeget, mely felhalmozódó kamataival együtt egy jövedelemből elkülönített *pénzalapot képez*, az eszköz élettartamának végét követő pótláshoz, vagy (3) a felszerelés *értékében* az adott periódus során végbement változás”(Kaliczka Nándor, 2011. 1.o.).

A szakirodalomban a témában zajló viták során azon nézet kerekedett felül, amely szerint csak a tényleges értékváltozás közelítés vezet az eszköz felemésztydésének megragadásán keresztül a megfelelő vagyon és jövedelemértékekhez. Az utóbbi nézet elméleti megalapozása H. Hotelling nevéhez fűződik. H. Hotelling szakítva az időalapú allokáció felfogással az eszköz felemésztydésére egy olyan különbségként tekint, amellyel az eszköz értéke az adott periódusban csökken. „*H. Hotelling által kimunkált elméleti alapokra építve az értékcsökkenés irodalmának főárama jelenleg úgy tekint az értékcsökkenésre, mint az eszköz értékváltozásának arra a részére, amely az eszköz életkorának növekedéséből fakad*” (Kaliczka Nándor, 2011. 2. o.).

⁹ A tőke megőrzésének koncepcióit lásd bővebben: Bélyác [1994a]

Ezen elméleti alapokra támaszkodva a szerző elvégzi a tartós eszközök értékváltozásának értékcsökkenésre és átértékelésre történő felbontását, amelyet matematikai levezetésekkel bizonyít. Majd elemzően értékeli az értékcsökkenés számítását alátámasztó munkákat és ezáltal az elméleti háttér tisztázását nyújtja.

A szerző a témakört a technológiai fejlődés hatása szempontjából vizsgálja, s megkülönbözteti a testet öltő és a testet nem öltő fejlődési változatot. A cikk fő erénye, hogy az értékcsökkenés mérési problémáit a legprogresszívebbnek tekinthető elméleti felfogás, a gazdasági értékcsökkenés számításából vezeti le. Az írás középpontjában a régóta ismert, de ritkán alkalmazott ún. tőkeévjárat modell gyakorlati hasznosításának vizsgálata áll. A testet öltő és a testet nem öltő technológiai fejlődés és avulás függvények segítségével történő megragadása a cikk fontos értéke.

A szerző az eredményeit a következőkben összegzi.

„A cikkben ismertetett *kimerülés, elhasználódás és avulás* jelenségek hatással vannak az eszközök korának növekedésével együtt járó, $t+1$ időpontban mért értékváltozására, mely értékváltozást $D_{t+1,s}$ értékcsökkenésnek neveztünk.

A $D_{t+1,s}$ értékcsökkenés elsőként tárgyalt összetevője a kimerülés, mely következtében egy $s+1$ korú eszköz egyel kevesebb jövőbeni működési periódussal rendelkezik, mint egy s éves eszköz, ezáltal azt mondhatjuk, hogy az eszköz korának növekedésével egyre kimerültebbé válik, mely kimerülés hatása természetesen az eszköz $D_{t+1,s}$ értékcsökkenésében is jelentkezik.

Azonban az eszköz korának növekedésével nem csak a hátralévő működési periódusai csökkennek, hanem az egyes hátralévő periódusokban kifejtett relatív hatékonysága is, mely relatív hatékonyságot az eszköz *elhasználódása*, valamint a *testet öltő avulás* is befolyásol. Tehát az eszköz korának növekedésével a szolgálatai egyre szegényebbé válnak, valamint a testet öltő technológiai fejlődés következtében egy fejlett eszköz szolgálataihoz viszonyítva egyre értéktelenebbé, avultabbá válik. Ezáltal azt mondhatjuk, hogy az elhasználódás és a testet öltő avulás következtében egy $s+1$ korú eszköz szolgálatának értékéhez kisebb hatékonysági súly tartozik, mint egy s korú eszközéhez.

A *testet nem öltő avulás* jelensége a reál árszínvonal-változási rátán keresztül hatással van az eszközök hátralévő periódusainak szolgálatértékeire, ezáltal a *testet nem öltő avulás* hatásai szintén megjelennek az értékcsökkenésben.

Tehát a tartós eszközök értékcsökkenésének pontos meghatározásához szükséges a *kimerülés, elhasználódás* jelenségeken túl a *testet öltő és testet nem öltő avulás* számbavétele, melynek mikéntje az

értékcsökkenés jövedelmi és egységköltség funkcióin keresztül hatással van vállalkozás termékpiaci és eszközpiaci versenyképességére” (Kaliczka Nándor, 2011. 10-11. o.).

5. 2. A vállalati likviditásmenedzsment számviteli támogatása

A jelen összefoglaló tanulmány bevezetőjében idézett vállalati versenyképesség definíció lehetőséget teremt az egyes funkcionális irányítási területek, köztük a pénzügyi menedzsment versenyképességhez történő hozzájárulásának elemzéséhez és értékeléséhez (Czakó Erzsébet - Chikán Attila, 2007. 3. o.). A Működés, funkciók projekt 2004-2006. évi kutatási eredményeinek összefoglalását a Demeter – Matyusz (szerk., 2006.) tanulmány tartalmazza. A kutatás eredményei igazolták, hogy a pénzügyi funkcióval szembeni elsődleges elvárást a zavarmentes működés operatív biztosítása jelenti.

Ezen cikktervezet a zavarmentes működés biztosításának likviditási vonatkozásaival foglalkozik.

„A vállalkozások folyamatos működésének fenntartásában a pénz, mint a termelési, értékesítési, beruházási és a finanszírozási tevékenységek vezérlő és összekötő láncszeme kiemelkedő szereppel bír. Magas infláció, magas kamatlábak és fékezett fejlesztési lehetőségek idején a pénzeszközökkel való gazdálkodás jelentősége még inkább fokozódik. A finanszírozás kézben tartása, a likviditás biztosítása a vállalkozások továbbéléséhez a legszigorúbb kritériumot nyújtják. A likviditás hiánya, tekintettel a csőd, a felszámolás és a végelszámolás jogi szabályozására a vállalkozás megszűnéséhez vezet. A gazdálkodási folyamatok megfelelő pénzügyi irányítása a sikeres vezetés egyik legnagyobb kihívását jelenti” (Bordáné Rabóczki Mária, 2001. 9-2-1 alfejezet 1.o.).

A vállalati likviditásmenedzsment számviteli támogatása c. cikktervezet szerzőinek kiindulópontja a likviditás vizsgálatához a következő: „...mivel az éves pénzügyi kimutatásokat valamennyi kettős könyvvitelt vezető vállalkozásnak kötelező elkészítenie, így valamennyi vállalkozás (vezetője) számára rendelkezésre áll egy alapvető információs bázis, aminek segítségével képet alkothat a vállalkozás pénzügyi helyzetéről, anélkül, hogy egyéb – jellemzően költséges – vezetői számviteli/kontrolling rendszereket alakítana ki” (Mohl Gergely – Kovács Dániel Máté, 2011. 1. o.).

A szerzők célja, hogy bemutassák a számviteli törvény által előírt beszámolási kötelezettség teljesítése által rendelkezésre álló információbázis kiaknázását:

„az ebben rejlő lehetőségeket szeretnénk felvázolni, ami segítséget nyújthat egyrészt a vállalatvezetőknek a számviteli beszámolók pénzügyi szempontú „olvasásához”, ezáltal a vállalati

likviditásmenedzsment támogatásához, másrészt pedig a vállalkozással kapcsolatba kerülő külső érintettek számára a vállalkozások likviditási helyzetének megítéléséhez”(Mohl Gergely – Kovács Dániel Máté, 2011. 1-2. o.).

Az I. fejezetben kiemelik a cash-flow kimutatás, a likviditási mutatók és a tőkeforgalmi kimutatás jelentőségét a pénzügyi helyzet bemutatásában. Ugyanakkor világosan kijelölik, hogy jelen vizsgálatuk tárgyát a likviditás és mutatói képezik.

Jelentős figyelmet szentelnek a likviditás elméleti megközelítésének, illetve a likviditás értelmezésének. A kapcsolódó szakirodalom áttekintése alapján ütköztetik a különböző véleményeket. Rámutatnak a különböző hangsúlyok jelentőségére. Vizsgálják a számviteli beszámolóból nyert adatok korrekciójának szükségességét.

„A likviditás mélyebb elemzése során számos szempont szerint lehet szükséges módosítani az éves beszámoló adatait. A kiegészítő mellékletben megjelenő pénzügyi helyzet bemutatás (és ezen belül a likviditás elemzése) esetében a megbízható és valós összkép követelménye csak így biztosítható, s csak ennek révén lesznek a számvitel által szolgáltatott adatok felhasználhatóak a menedzsment döntéseihez.”

Értekes részét képezi a cikktervezetnek az egyes eszköz és forrás elemeknek likviditás szempontjából történő értékelő elemzése mind a magyar számviteli törvény, mind az IAS-ek szerinti szabályozás figyelembevételével (IV. fejezet).

Az első négy fejezet tulajdonképpen az V. fejezetben kifejtettek előkészítését és megalapozását szolgálják. A szerzők ebben a fejezetben mutatják be a számviteli adatokra támaszkodó likviditási elemzés gazdag tárházát. A likviditási mérleg tartalmának és az arra alapozott gyakorlati mutatók bemutatása előtt kiemelt figyelmet fordítanak a mutatók elméleti megalapozására. Elemzően értékelik a statikus és dinamikus elemzés kontextusát. Kitérnek a hosszú távú pénzügyi stabilitás vizsgálatára alkalmas működési és pénzügyi áttétel, valamint a csőd előrejelzési modell rövid áttekintésére.

Összefoglalásként a szerzők 12 pontban fogalmazzák meg kutatásuk alapján levonható következtetéseiket, amelyekből a következőket emelem ki:

- 1 A likviditás időpontbeli állapotot jellemez, képességet (mégpedig fizetőképességet) mutat be. A likviditás mérése ezért nem más, mint egy képesség vizsgálata.
- 3 „A likviditás időben értelmezhető, ezért kétféle likviditásról beszélhetünk az elemzés szempontjából: a posteriori (utólagos) likviditáselemzésről és a priori (előretekintő) likviditás előrejelzésről.

- 4 A likviditás a priori vizsgálata mutatószámok segítségével egy statikus, pillanatnyi állapotot mutat be az előrejelzés igényével, mely azonban nem jelent 100%-os bizonyosságot a jövőbeni eseményekre nézve.
- 5 A likviditás a posteriori, utólagos vizsgálata mutatószámok nélkül elvégezhető. A fizetőképesség (és -készség) utólag pontosan megítélhető.
- 9 A likviditás mélyebb elemzése során számos szempont szerint lehet/szükséges módosítani az éves beszámoló adatait. A kiegészítő mellékletben megjelenő pénzügyi helyzet bemutatás (és ezen belül a likviditás elemzése) esetében a megbízható és valós összkép követelménye csak így biztosítható.
- 12 Nincs egyetlen best-practice mutatószám. A körülmények határozzák meg, hogy mely mutatószámhoz hogyan kell előkészíteni a számviteli rendszerből nyert adatokat, illetve hogy adott helyzetben mely mutatószámnak lesz nagyobb relevanciája” (Mohl Gergely – Kovács Dániel Máté, 2011. 29-30. o.).

A szerzők azáltal, hogy bemutatják a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások kötelező pénzügyi beszámolója kapcsán rendelkezésre álló információk hasznosítási lehetőségeit a likviditásmenedzsment döntések alátámasztását és a likviditás értékelését szolgáló módszerek alkalmazása terén, rámutatnak a vállalati versenyképesség növelésének esélyeire.

5. 3. A versenyképesség és a társaságok belső ellenőrzése

Ezen cikktervezet a belső ellenőrzésnek, mint a hatékony társaságirányítás egyik összetevőjének, a vállalati versenyképességhez történő hozzájárulását vizsgálja.

A hatékony társaságirányítás egyik legfontosabb feltételét a társaság átfogó ellenőrzését biztosító elvek, és gyakorlati megoldások kialakítása képezi. A társaságirányítás legjobb gyakorlata szerint a társaságirányítás ellenőrzési infrastruktúrájának fő szereplői az audit bizottság, a belső ellenőr és a független könyvvizsgáló (ICAEW, 2003).

A fenti szereplők tevékenységén kívül nagy jelentőségű a felügyelő bizottság és/vagy igazgatóság,¹⁰ illetve a jelölő, vagy javadalmazási bizottságok független tagjai által gyakorolt irányítás és ellenőrzés.¹¹ Ezen cikktervezet a fent bemutatott ellenőrzési infrastruktúrán belül a belső ellenőrökre helyezi a hangsúlyt.

¹⁰ A nemzetközi gyakorlat az egységes vagy kétszintű irányítási rendszer alkalmazásával jellemezhető. Az egységes irányítás esetén az igazgatóság egyedül tölti be az irányítás funkcióját, míg a kétszintű irányítási rendszer esetén a felügyelő bizottsággal együtt tölti be az irányítás funkcióját

¹¹ A cikk a belső ellenőrzés témakörét a testületi irányítást megvalósító társaságok példáján keresztül vizsgálja. A bemutatott elvi megközelítések és legjobb gyakorlatok a Kkv számára is tanulságul szolgálhatnak.

„A nemzetközi tapasztalatok szerint a belső ellenőrzés funkciója az évek során jelentős fejlődésen ment keresztül, így egy alapvetően pénzügyi-számviteli orientáltságú és a szabályoknak való megfelelést vizsgáló tevékenységből, a vezetés támogatásának hatékony eszközévé vált. A belső ellenőr a belső kontrollok és az irányítási folyamatok értékelése alapján olyan információkhoz jut, amelyek képessé teszik, hogy rámutasson a szervezet tevékenységét veszélyeztető kockázatokra. A belső ellenőrzési szakma jelentős hozzájárulást nyújt a társaságoknak, hogy elérjék a stratégiai és pénzügyi beszámolási céljaikat, valamint megfeleljenek a jogi és egyéb szabályozásoknak.” (Bordáné Rabóczki Mária, 2011. 1. o.).

A társaságirányítás és a belső ellenőrzés tényezői közötti viszonyt tekintve nem egyoldalú, hanem kölcsönös összefüggésről van szó. A releváns társaságirányítási struktúrák, kapcsolatok és magatartásformák jelentős hatást gyakorolnak a belső ellenőrzés színvonalára és hatékonyságára. Különös figyelmet szentel a szerző a belső ellenőrök, valamint a társaság irányító testületei, az audit bizottság és a független könyvvizsgáló közötti kapcsolatok vizsgálatára.

Bemutatja a belső ellenőrzés fogalmi keretének fejlődését. Idézi a belső ellenőrök világméretű szakmai szervezete az Institute of Internal Auditors (IIA) által 1999-ben publikált fogalmat.

„A belső ellenőrzés olyan független, objektív bizonyosságot nyújtó eszköz és tanácsadói tevékenység, amely értéket ad a szervezet működéséhez, és emeli működés minőségét. Módszeres és szabályozott eljárással értékeli és javítja a kockázatkezelési, a kontroll és az irányítási folyamatok hatékonyságát, ezáltal segíti a szervezeti célok megvalósítását.” (IIA, 1999. p. 1.)

Az új fogalom mögött meghúzódó szemléletváltásról és hangsúlyeltolódásokról kiváló értékelést nyújt a Krogstad, J. – Ridle, A. – Rittenberg, L. (1999) munka. Nagyon kifejező a szerzők Wayne Gretzkytől választott mottója: „Én mindig oda korcsolyázom a pályán, ahol a korong lesz, és nem oda, ahol most van.”

A belső ellenőrzés legfőbb **feladata**, hogy támogatást nyújtson a menedzsmentnek, az igazgatóságnak, az audit bizottságnak és/vagy a felügyelő bizottságnak a vállalati kockázatok kezelése és széles értelemben vett belső kontroll rendszerek fejlesztése terén.¹² A belső ellenőrzés feladatai a fentiekén túl kiterjednek a pénzügyi rendszer, a vállalati teljesítmények, a szabályszerűség, illetve információtechnológiai rendszerellenőrzés területeire is (Bordáné Rabóczki Mária, 2011. 3. o.).

A **szabályozást illetően** az IIA szakmai standardalkotási tevékenysége, illetve az IIA által kibocsátott etikai kódex, valamint belső ellenőrzési standardok a belső ellenőrzési gyakorlat alapvető útmutatóiként szolgálnak.

¹² A széles értelemben vett belső kontrollok magukban foglalják a pénzügyi beszámolási, a működési és a megfelelési kontrollokat (COSO és Turnbull közelítés).

Az IIA a belső ellenőrzés standardjainak továbbfejlesztésénél négy témakörre fókuszál. Ezeket az IT, az irányítás (governance), a tanácsadás és a megbízási szolgáltatás tervezés és kommunikáció jelentik (Swauger, J., 2003.).

A függetlenség a belső ellenőrök esetében három területet foglal magába:

- a belső ellenőrzési program függetlenségét, amelynek biztosításához szükséges, hogy a menedzsment ne befolyásolja a belső ellenőrzés hatókörének, illetve eljárásainak kialakítását,
- a vizsgálat függetlenségét, amely érvényesüléséhez a belső ellenőrök számára biztosítani kell a szabad hozzáférést valamennyi, az audithoz szükséges irathoz, személyi és anyagi erőforráshoz,
- a belső ellenőri jelentés függetlenségét, amelynek biztosításához szükséges, hogy a belső ellenőrzés mentesüljön minden olyan kényszer alól, ami a jelentésben foglalt megállapítások, illetve lényegességük megítélésének megváltoztatását, lényeges megállapítások elhagyását eredményezhetik ((Mautz, R. K. and Sharaf H. A., 1982).

A felelősségi és beszámolási kötelezettséggel kapcsolatban a szerző megállapítja:

„A belső ellenőrzés felelősséggel és beszámolási kötelezettséggel tartozik az adott társaság irányítási rendszerében megjelölt, *általában a legfelső* vezetési szintnek” (Bordáné Rabóczki Mária 2011. 5. o.).

A nemzetközi tapasztalatok alapján levonható az a következtetés, hogy a belső ellenőrzési funkció objektivitását jobban támogatja az a struktúra, amelyben a belső ellenőrzés nem tartozik a felső vezetés közvetlen ellenőrzése alá, és szakmai jelentési kötelezettségét az audit bizottság vagy a felügyelő bizottság felé teljesíti.

Kiemelt figyelmet fordít a szerző a belső ellenőrzés és a társaságirányítás egyéb ellenőrzési szereplői közötti kapcsolatokra. Kifejti az audit bizottság szerepét, amely az ellenőrzési infrastruktúra csúcán helyezkedik el.

A társaságirányításhoz való hozzájárulás növelése érdekében nagyon fontosnak tartja a külső és belső auditori funkciók közötti megfelelő kapcsolat kialakítását, valamint annak felismerését, hogy a külső és belső auditnak egymástól eltérő szerepe, felelőssége és feladata van.

A belső bizonyosság jelentőségével kapcsolatban felhívja a figyelmet, hogy a társaságirányítás európai reformjának keretében végbement számviteli irányelvi módosítások (2006. év.) értelmében jelentősen növekedett az irányítással megbízottak és az audit bizottság kockázatkezeléssel és a belső kontrollokkal kapcsolatos felelőssége.

Megerősíti a belső bizonyosság¹³ jelentőségét, hogy az európai szabályozások nem követelik meg az irányítással megbízottaktól a belső kontrollok hatékonyságáról szóló a nyilatkozatuk közzétételét. A könyvvizsgálókkal szemben sem létezik olyan elvárás, hogy a jog szerinti könyvvizsgálat keretében külső bizonyosságot¹⁴ nyújtsanak az előbbiekben említett nyilatkozatról. Ily módon az irányítással megbízottaknak a közzétett pénzügyi információk tekintetében felmerülő felelőssége szempontjából általában a belső ellenőrzés által nyújtott, objektív bizonyosság jelenti a legfőbb támaszt.

A fenti körülmények értékelése alapján szakmailag indokoltnak tűnik az ECIIA¹⁵ azon javaslata az Európai Bizottság felé, hogy a témában a jövőben kibocsátandó irányelvekben és szabályozásokban el kell ismerni a belső ellenőrzési tevékenységet - mint az objektív bizonyosság elsődleges forrását - a szervezet irányítási, a kockázatkezelési és a belső kontroll folyamatok terén (ECIIA/FEE Meeting, Brussels June 19th 2007).¹⁶

A szakma hitelességének növelése érdekében kiemeli a szerző a képzés és a minőség-ellenőrzés fontosságát.

A belső ellenőrzés magyarországi szabályozásának áttekintése alapján megállapítja, hogy az megfelel a nemzetközi normáknak.

A belső ellenőrzési gyakorlat empirikus vizsgálatát a tőzsdei vállalatok körében saját felmérésére alapozza. A BÉT honlapján közzétett Felelős Társaságirányítási Nyilatkozatok adatait dolgozza fel. A felmérés adatai azt mutatják, hogy 2005 -2007-es években, valamint 2010-ben a tőzsdei társaságok kevesebb mint felénél működik belső ellenőrzési funkció. A nemzetközi legjobb gyakorlatokat figyelembe véve jelentős előrelépésre van szükség.

A hazai képzéssel kapcsolatban mérföldkőnek tekinti az IIA nemzetközileg elismert „okleveles belső ellenőrök”(angolul: Certified Internal Auditors) képzési rendszerének hazai kialakítását. További előrelépést jelentene a hazai üzleti felsőfokú képzés területén a mester képzésben a belső ellenőrzési specializáció bevezetése. A belső ellenőrzési mesterdiploma hozzájárulna a belső ellenőrök szakmai hitelességének emeléséhez.

Összegzésként a szerző a következőket emeli ki.

A hatékony belső ellenőrzésnek jelentős szerepe van a társaságirányítás megerősítésében. A hatékony belső ellenőrzés legfontosabb követelményei a következőkben foglalható össze:

¹³ A szakmai körökben a belső ellenőrzés által nyújtott bizonyosságot „második vonalbeli” bizonyosságnak nevezik

¹⁴ Általában ezt a bizonyosságot tekintik az első vonalban lévő bizonyosságnak.

¹⁵ European Confederation of Institutes of Internal Auditors; Belső Ellenőrök Intézetének Európai Szövetsége

¹⁶ A Magyar Könyvvizsgálói Kamara képviselőjeként a FEE munkabizottság tagjaként részt vettem a munkabizottság ülésén.

- Jól működő kapcsolat kialakítására van szükség a társaságirányítás többi főszereplőjével, mindenekelőtt az irányítással megbízottakkal, felső vezetéssel, könyvvizsgálóval.

Különösen nagy a jelentősége a belső ellenőrzés, a könyvvizsgálat és az audit bizottság közötti szoros együttműködésnek. Ezen három társaságirányítási összetevő biztosítja a társaság számára a bizonyosság átfogó keretét, és az egyéb érdekhordozók érdekének figyelembevételét.

A vállalati bukások, valamint a pénzügyi és gazdasági válság a közzétett pénzügyi beszámolóba vetett bizalom meggyengüléséhez vezettek. A bizalom helyreállítása szempontjából fontos, hogy a belső ellenőrzés biztosítsa a belső irányítási folyamatok, a széles értelemben vett belső kontrollok objektív értékélését, nagy hangsúlyt helyezve a vállalat üzleti tevékenységével kapcsolatos kockázatok elfogadható szintre történő csökkentésére.

Az európai szabályozás új követelményei értelmében megnőtt a belső ellenőrzés által a belső irányítási, kontroll és kockázatkezelési folyamatok vonatkozásában nyújtott objektív bizonyosság jelentősége.

A szabályozás továbbfejlesztése vonatkozásában különbséget kell tenni a közérdeklődésre számot tartó társaságok és a közérdeklődéssel nem kísért társaságok között.

Álláspontom szerint a tőzsdén jegyzett társaságok, mint közérdeklődésre számot tartó társaságok, esetében fontos lenne, hogy jogszabályok írják elő a függetlenített belső ellenőrzési funkció megvalósítását a társaságirányítási struktúra keretében. A társaságirányítási jelentés pedig terjedjen ki a belső ellenőrzési funkció teljesítésének fő jellemzőire (hatáskör, felelősség és jelentési kötelezettség), és a funkció betöltésének hiánya esetén az okok kifejtésére.

Az általános vállalkozási szférában a belső ellenőrzési funkció szabályozásával kapcsolatosan azt a szemléletet vallom, hogy helyes, ha a társaságoktól a belső ellenőrzési funkció megfelelő kialakítását a piac követeli meg.

Célkitűzés, hogy minél több társaság jusson el ahhoz a felismeréshez, hogy a belső ellenőrzés által nyújtott objektív bizonyosság megszerzése nem csak a jogszabályoknak vagy az ajánlásoknak való megfelelés, hanem a saját versenyképességük emelése szempontjából fontos.

Irodalomjegyzék

BCE Pénzügyi Számvitel Tanszék [2007]: Tanulmány a számviteli és adózási adminisztráció egyszerűsítéséről; Budapest

BÉLYÁ CZ IVÁN [1993]: Amortizációelmélet. Janus Pannonius Egyetemi Kiadó Pécs.

BÉLYÁ CZ IVÁN [1994a]: A tőke megőrzésének koncepciói. Közgazdasági Szemle, 1994/7 8. 662-669. o.

BÉLYÁ CZ IVÁN [1994b]: Az amortizáció költség- és értéktermészetéről. Ipargazdasági Szemle, 3. sz. 51–62. o.

Bordáné Rabóczki Mária (2011): Társaságirányítás – számvitel I. Kisérleti Jegyzet MsC képzés, BCE Vezetői Számvitel Tanszék

Bordáné Rabóczki Mária (2001): Pénzügyi Controlling. In: Controlling a gyakorlatban. Sikeres vezetők kézikönyve. (Szerkesztő Dr. Maczó Kálmán) Bp.: Verlag Dashöfer, Alapmű: 1999; Kilencedik aktualizálás. 9. fejezet

Bordáné Rabóczki Mária (1989): A gazdasági társaságok pénzügyi megítélése; Budapest KJK

Bosnyák et al. (2009): Vezetői számvitel (egyetemi jegyzet); Budapest, Saldo

Botos Katalin (2003): Likviditás, szolvencia, prudencia; SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, Szeged, JATEPress

Czakó Erzsébet – Chikán Attila (2007): Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból – 2004-2006. Vezetéstudomány, 38. évf. 5. sz. 2-8. o.

Directive 2006/46/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 amending Council Directives 78/660/EEC on the annual accounts of certain types of companies, 83/349/EEC on consolidated accounts, 86/635/EEC on the annual accounts and consolidated accounts of banks and other financial institutions and 91/674/EEC on the annual accounts and consolidated accounts of insurance undertakings

Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of The Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/ 660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC

European Commission (2007): Communication on a simplified business environment for companies in the areas of company law, accounting and auditing. Brussels, July

Egyszerűsített számviteli standard általános koncepciója
http://www.kormany.hu/download/7/98/50000/Egyszerűsített_számvitel_magyar_számviteli_standard
(tervezet általános szakmai koncepció). Letöltés ideje: 2011. október 15.

Fazekas et al. (2004): Vállalati pénzügyi döntések; Budapest, Tanszék Kft.

HÉTFA Kutatóintézet [2010]: Az adminisztratív terhek Magyarországon http://hetfa.hu/wp-content/uploads/HSZH04_Adminterhek_Magyarorszagon_ISSN.pdf Letöltés ideje: 2011. szeptember 21.

ICAEW (2003): The Power of Three. Understanding the roles and relationships of internal and external auditors and audit committees. The Institute of Chartered Accountants in England & Wales, May

IFAC (2007): Handbook on International Standards on Auditing, New York, USA

IIA (1999): International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing

Iskander, M. R. and Chamlou N. (2000): Corporate Governance: A Framework for Implementation; World Bank

Krogstad, J., Ridley, A., Rittenberg, L. (1999): Where we're going. Internal Auditor, December, pp. 27-3

Mautz, R. K., Sharaf H. A. (1982): Philosophy of Auditing. American Accounting Association, Monograph No. 6.

OECD Principles of Corporate Governance (2004), OECD, Paris

Steffee, S. (2011): CBOK 2010 the state of the profession: a look at where internal auditing has been, its current condition, and where it's headed; Internal Auditor, April, http://findarticles.com/p/articles/mi_m4153/is_2_68/ai_n57849524

Swanson D., (2008): Enhancing Internal Audit. Compliance Week, January, http://www.acca.co.uk/members/publications/accounting_business

Swauger, J. (2003): IIA proposes new audit rules; Internal Auditors, Feb. http://findarticles.com/p/articles/mi_m4153/is

Virág Miklós (2000): Pénzügyi elemzés, csődelőrejelzés; Budapest, Kossuth Kiadó

Jelen tanulmány a VERSENYKÉPESSÉG KUTATÁSOK MŰHELYTANULMÁNY-SOROZAT kötetét képezi.

BCE Versenyképesség Kutató Központ
Kiadásért felelős: Chikán Attila igazgató
ISSN 1787-6915